

КРИТЕРІЇ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Демократизацію виборчого процесу визначено як невід'ємною частиною загального процесу демократизації суспільства. Проаналізовано критерії демократизації Ф. Катрайта, Т.Ванханена, К. Херпфер. Вказано, що International IDEA виділяє два основних принципи: перший – суспільний контроль за прийняттям державних рішень і тими, хто їх реалізовує, другий – рівноправність громадян у здійсненні подібного контролю.

Ключові слова: Демократизація виборчого процесу, демократизація суспільства, критерії демократизації

Democratization of the electoral process is defined as an integral part of the overall process of democratization of society. The criteria of democratization of F. Katrait, T. Vankhanen, K. Herppfer are analyzed. It is stated that the International IDEA distinguishes between two basic principles: the first is the public control over the adoption of state decisions and those who implement them, the second - the equality of citizens in the implementation of such control.

Key words: Democratization of the electoral process, democratization of society, criteria of democratization

Демократизація виборчого процесу є невід'ємною частиною загального процесу демократизації суспільства. Тому критерії демократизації виборчого процесу є специфічною складовою, конкретизацією загальних критеріїв демократизації. Отже, для визначення і оперування критеріями демократизації виборчого процесу необхідно передусім зупинитися на визначенні критеріїв демократизації загалом.

Нині існує чимало концепцій критеріїв демократії, але серед запропонованих індексів демократії жоден не є універсальним.

Ф. Катрайт розробив індекс політичної демократії, виходячи із критеріїв демократичного формування законодавчої й виконавчої влади (два критерії).

Щоб одержати найвищу оцінку демократичності за Катрайтом, необхідно, щоб (1-й критерій) нижня палата (або однопалатний парламент) складався із представників двох або більше політичних партій, а партійна меншість мала, щонайменше, 30% всіх місць у парламенті. А також (2-й критерій), щоб державою управляв глава виконавчої влади, який був би призначений на основі багатопартійної конкуренції або обраний всенародно на загальних виборах [1].

Критерії Катрайта не випадково піддавались критиці за формалізм, тому що наявність демократичних інститутів влади зовсім не свідчила про їхню однакову ефективність у різних країнах. Тому надалі фахівці звернулися до вивчення процесуальних аспектів політичного розвитку країн, до аналізу виборчого процесу і його умов.

Т.Ванханен вимірює рівень демократизації двома політичними індикаторами, перший – рівень конкуренції; другий – рівень політичної участі. Рівень конкуренції визначається часткою голосів, отриманих малочисельними партіями на парламентських або президентських виборах. Ця частка підраховується відрахуванням відсотка голосів, отриманих урядовою партією (блоком партій), зі ста. Другий індикатор визначається як частка населення, що реально брала участь у голосуванні, від усього населення. Дві базові змінні сполучаються в індексі демократизації (ID), за допомогою множення відсотків один на одного, і ділення результату на сто. Таким чином, високий індекс демократизації можливий лише тоді, коли високим є значення обох базових змінних.

Метод, заснований на припущенні, що рівень конкуренції і рівень політичної участі являють собою рівноцінно важливі виміри демократизації. Конкуренція не в змозі замінити участь, а високий рівень участі не в змозі замінити конкуренцію. Ванханен виходить з того, що ці прості емпіричні змінні, хоча й не дозволяють врахувати всі аспекти демократизації, все-таки достатні для того, щоб співвіднести різні змінні політичної системи й перспективи демократії.

Т. Ванханен вбачає важливу перевагу запропонованого ним індексу демократизації у тому, що він ґрунтується на важливих, простих і точних

критеріях. На його думку, краще використати прості кількісні змінні з деякими недоліками, ніж більш складні показники, засновані на суб'єктивних судженнях.

Однак ці оцінки демократії, отримані за показниками інституціональної й процесуальної формальної демократії, без врахування якісних показників рівнів свободи й прав людини, не цілком задовільно виконують завдання одержання об'єктивної картини [2].

К. Херпфер розробив індекс демократії для виміру ступеню демократизації суспільства на індивідуальному рівні в процесі перетворення недемократичних режимів на демократичні (на теренах посткомуністичної Європи) [4].

Розробці критеріїв оцінювання рівня демократії присвячено ряд робіт International IDEA [3]. Вважається, що демократія реалізується через комплекс державних інститутів чи суспільних процесів. При цьому демократичність інститутів і процесів визначається їх відповідністю основним демократичним принципам і цінностям, у співвідношенні з якими і визначається ступінь демократичності суспільства і держави. International IDEA виділяє два основних принципи: перший – суспільний контроль за прийняттям державних рішень і тими, хто їх реалізовує, другий – рівноправність громадян у здійсненні подібного контролю. Від того, наскільки ці принципи реалізовані в державному устрої, залежить демократичність останніх. Оскільки елементи демократії присутні на різних рівнях в усіх суспільствах, водночас ніколи не реалізуючись у повному обсязі, відтак можна говорити лише про ступінь демократичності, визнаючи принципову неможливість як існування “ідеальних демократій”, так і суспільств із повною відсутністю елементів демократії.

А головним є те, що рівень демократизації суспільства – важливий критерій при визначенні ефективності і адекватності тієї чи іншої виборчої системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cutright Ph. National Political Development: Measurement and Analysis / Cutright Ph. // American Sociological Review. – 1963. – Vol. 28, №1. – P. 253- 264.
2. Вишняк А.И. Измерение уровня демократии: наука и международная практика / Вишняк А.И. – [Электронный ресурс]. / Режим доступа: <http://dialogs.org.ua/>. – Загл. с экрана.
3. Оценка уровня развития демократии: основы общей схемы Международного института демократии и содействия выборам. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.idea.int/>. – Загл. с экрана.
4. Херпфер К. Новый индекс демократии. Демократизация общественности в пятнадцати государствах Европы (1991-1998) / Херпфер К. // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2001. – №3. – 123-150 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Юхименко Наталія Федорівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».